

Examen VWO

2015

tijdvak 1
maandag 18 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 76 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de medische wetenschap en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Christiaan Barnard voerde in Kaapstad de eerste geslaagde harttransplantatie uit die door de televisie over de hele wereld bekend werd.
- 2 De Griekse arts Hippocrates legde na onderzoek het verband tussen trommelstokvingers en longaandoeningen en toonde aan dat dit geen straf van de goden was.
- 3 Edward Jenner infecteerde de zoon van zijn tuinman met koepokken om hem immuun te maken voor pokken. Daarmee ontdekte hij het pokkenvaccin, dat in de Britse industriesteden veel arbeiders het leven zou redden.
- 4 Egyptische artsen begonnen na de uitvinding van het schrift hun recepten op te schrijven voor volgende generaties.
- 5 Nicolas Rolin, een rijk lid van de opkomende stedelijke burgerij, stichtte in Beaune (Frankrijk) een hospitaal voor de armen: het *Hôtel-Dieu*.
- 6 William Harvey deed onderzoek naar de bloedsomloop door bij vrijwilligers een ader te openen en leverde daarmee een bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Deze bron uit de tweede eeuw is met een duidelijk doel geschreven.

- 2p 2 Geef aan welke boodschap met deze bron wordt overgebracht aan christenen en welke aan niet-christenen.

Gebruik bron 1.

Stel: je doet onderzoek naar christenvervolgingen in het Romeinse Rijk en je hebt twee onderzoeksvragen:

- 1 Wat gebeurde er in 180 in Carthago in het proces tegen de christenen?
- 2 Welke opvatting hadden christenen omstreeks 180 over het martelaarschap?

- 2p 3 Leg uit voor welke onderzoeksvraag de bron de betrouwbaarste informatie bevat.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

De tekst van deze kroniek past bij een kenmerkend aspect dat heeft bijgedragen aan de ondergang van het West-Romeinse Rijk.

- 2p 4 Noem dit kenmerkend aspect en geef aan waardoor dit kenmerkend aspect heeft bijgedragen aan de ondergang van het West-Romeinse Rijk.

Gebruik bron 3.

Een conclusie:

Uit deze bron kun je concluderen dat er tussen de vroege en de late middeleeuwen zowel sprake is van continuïteit als van verandering in de militaire organisatie.

- 4p 5 Ondersteun deze conclusie door uit te leggen:
- waaruit die continuïteit bestaat en
 - dat de militaire organisatie zich aanpast aan de nieuwe economische omstandigheden.

Vroegmoderne tijd

Een uitspraak van Leonardo da Vinci (1452-1519):

"Ervaring is steeds de leermeesteres geweest van al wie goede geschriften heeft nagelaten."

- 2p 6 Leg uit dat deze uitspraak kenmerkend is voor de Renaissance.

In 1531 besluit Karel V drie Collaterale Raden in de Nederlanden in te stellen. Dit besluit past bij een kenmerkend aspect van die tijd.

- 3p 7 Noem dit kenmerkend aspect en geef met het voorbeeld van één Collaterale Raad aan, waardoor dit besluit van Karel V hierbij past.

Gebruik bron 4.

In het jaar waarin deze tekst wordt geschreven valt de Pacificatie van Gent uiteen.

- 2p 8 Leg uit dat deze bron een oorzaak voor dit uiteenvallen illustreert.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De opstellers van het Plakkaat van Verlatinge zullen het eens zijn geweest met de strekking van deze tekst.

- 2p 9 Leg uit of deze bewering juist is.

In 1618 besluit een calvinistische kerkvergadering dat er een nieuwe Bijbelvertaling moet komen op basis van de oorspronkelijke teksten. De Staten-Generaal betalen later de kosten van deze 'Statenvertaling'.

- 2p **10** Leg uit dat de Staten-Generaal dit besluit waarschijnlijk namen om de binnenlandse problemen van de Republiek in die tijd te verminderen.

Gebruik bron 5 en bron 6.

Een historicus komt bij deze twee foto's van kerkgebouwen in Amsterdam tot de volgende beweringen:

- 1 'Ons' Lieve Heer op Solder' is een goede illustratie van de godsdienstpolitiek van de Republiek.
- 2 De bouw van de Sint Nicolaaskerk laat zien dat aan het eind van de negentiende eeuw deze politiek door Verlichtingsideeën is veranderd.

- 4p **11** Ondersteun beide beweringen, telkens met een verwijzing naar de daarbij passende foto.

In 1691 verscheen in de Republiek het boek *De betoverde wereld* van de predikant Balthasar Bekker. Het boek was een reactie op een pauselijke oorkonde uit 1584 over magie en hekserij. In zijn boek kwam Bekker na bestudering van de Bijbel en geschriften uit de oudheid tot de conclusie dat bezetenheid, wonderen en de duivel waarschijnlijk niet bestaan.

- 3p **12** Licht dit toe door:

- uit te leggen dat Bekker in de traditie van de wetenschappelijke veranderingen van zijn tijd stond en
- aan te geven waarom zijn opvattingen verwant gevonden werden aan de ideeën van Spinoza.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Volgens abbé Bernier is de handelwijze van de revolutionairen niet in overeenstemming met het sociaal contract volgens Locke.

- 4p **13** Licht deze interpretatie toe door:

- (zonder bron) een omschrijving te geven van het idee van het sociaal contract volgens Locke en
- duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op religieus gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
- duidelijk te maken dat volgens Bernier de revolutionairen op politiek gebied niet handelen in overeenstemming met het sociaal contract en
- te verklaren waarom Bernier juist het idee van het sociaal contract gebruikt om kritiek te leveren op de revolutionairen.

De 'Wet Le Chapelier' moest in 1791 een ideaal van de Franse Revolutie bewerkstelligen en werd in de negentiende eeuw gebruikt om vakbonden te verbieden.

- 3p 14 Licht dit toe door:
- de kern van de wet weer te geven en
 - het ideaal te noemen dat er in 1791 mee beoogd werd en
 - duidelijk te maken waardoor deze wet in de negentiende eeuw de socialisten tegenwerkte.

Alexis de Tocqueville (1805-1859) was een Franse aristocraat, politiek filosoof en staatsman, die in 1856 een studie publiceerde over de Franse Revolutie. Hierin trekt hij de volgende conclusies:

- 1 Het gevaarlijkste ogenblik voor een slechte regering breekt aan op het moment dat zij begint zich te hervormen.
- 2 Het volk is vandaag de verklaarde vijand van alle onderworpenheid en morgen bereid om weer te dienen met de grootst mogelijke hartstocht.

- 4p 15 Ondersteun elk van deze conclusies met een daarbij passende gebeurtenis uit de (voorgeschiedenis van de) Franse Revolutie.

Door de tijd heen

In de volgende (auto)biografieën komen thema's naar voren die op dat moment actueel zijn:

- 1 In haar *Dagboek* beschreef Anne Frank hoe ze voor de Duitse bezetter onderduikt in Amsterdam.
- 2 In *De duizend dagen, John F. Kennedy in het Witte Huis* beschreef Arthur M. Schlesinger het bezoek van president Kennedy aan Berlijn.
- 3 In *Indonesian Patriot* beschreef Mohammad Hatta zijn rol bij het uitroepen van de onafhankelijkheid van Indonesië.
- 4 In *Oorlogsroes* beschreef Ernst Jünger de waanzin van de loopgravenoorlog.
- 5 In *Springtij* beschreef Ton Regtien zijn bijdrage aan het studentenverzet tegen de Vietnamoorlog.
- 6 In *Het revolutionaire Kommunisme, zijn beginselen en zijn tactiek* beschreef de anarchist Christiaan Cornelissen hoe de sociale kwestie zijn opvattingen veranderde.

- 2p 16 Zet de thema's uit deze zes (auto)biografieën in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

Op 30 oktober 1880 deed Ferdinand Domela Nieuwenhuis in het socialistische tijdschrift *Recht voor Allen* een oproep aan 'alle arbeiders van Nederland' om mee te werken aan een enquête over hun levensomstandigheden. Met deze enquête wilde Domela Nieuwenhuis een politieke boodschap overbrengen.

4p 17 Geef aan:

- welke politieke boodschap Domela Nieuwenhuis wilde overbrengen aan de rijke burgerij en bij welk kenmerkend aspect uit die tijd deze boodschap aansluit en
- welke politieke boodschap Domela Nieuwenhuis wilde overbrengen aan de arbeiders en bij welk kenmerkend aspect uit die tijd deze boodschap aansluit.

Een bewering:

De Vlootwet vormde de schakel tussen de Duitse industrialisatie en de *Weltpolitik* van Wilhelm II.

2p 18 Toon dit aan.

Een gebeurtenis:

Op 4 juni 1913 liep Emily Davison (1872-1913) de renbaan op van de paardenrace in de Engelse plaats Epsom. Volgens sommige toeschouwers had ze een sjaal vast met de tekst 'Kiesrecht voor vrouwen'. Ze werd door paardenhoeven vertrapt en overleed vier dagen later. Haar begrafenis werd bijgewoond door een grote menigte.

2p 19 Toon aan dat deze gebeurtenis past bij twee kenmerkende aspecten van de moderne tijd.

Gebruik bron 8.

Uit deze bron blijkt dat de Spartakisten menen dat de revolutie die in de herfst van 1918 was uitgebroken, nog niet is voltooid.

2p 20 Toon dit aan door aan te geven:

- wat volgens de Spartakisten het onmiddellijke doel van de revolutie is en
- (zonder bron) wat volgens hen het uiteindelijke doel van de revolutie is.

Gebruik bron 9.

Deze bron geeft oorzaken aan voor het succes van Hitler na 1930.

2p 21 Ontleen aan de bron twee oorzaken voor dit succes.

Gebruik bron 9.

Stel: Je doet onderzoek naar de vraag hoe de Duitse elite dacht over het ideeëngoed van Hitler. Je vindt deze brief en je vraagt je af of dit een bruikbare bron is voor je onderzoek.

- 2p 22 Geef aan waardoor je twijfelt aan zowel de betrouwbaarheid als de representativiteit van deze bron voor je onderzoek.

In 1965 publiceert de staatsdrukkerij van de DDR het boek: *Bruinboek, oorlogs- en nazimisdadigers in de Bondsrepubliek*. Hierin wordt de brief aan Von Hindenburg (zie bron 9) opgenomen als een van de bewijsstukken.

- 2p 23 Leg uit welke politieke boodschap de DDR met de publicatie van deze brief kan uitdragen.

Gebruik bron 10.

Veel foto's van deze fotograaf zijn gebruikt door de nazipropaganda maar deze foto wordt voor publicatie verboden. Ook de geallieerde propaganda zal deze foto niet willen gebruiken.

- 2p 24 Geef voor beide partijen aan waarom zij deze foto niet willen gebruiken.

Gebruik bron 11.

Tekenaar Behrendt geeft in deze prent een visie weer op een dan actuele gebeurtenis.

- 2p 25 Leg uit, met een verwijzing naar de prent, welke visie op deze gebeurtenis hij weergeeft.

Gebruik bron 11.

De visie die Behrendt hier weergeeft, past bij het Westerse beeld van de verhoudingen tussen de DDR en de Sovjet-Unie.

- 3p 26 Leg dit uit met twee verwijzingen naar de prent.

Op 13 november 1968 kondigde de Russische partijleider Leonid Brezjnev de Brezjnev-doctrine af. Deze gebeurtenis kan gezien worden als een reactie op de Praagse Lente eerder dat jaar.

- 2p 27 Ondersteun deze opvatting.

Gebruik bron 12.

In deze prent doet Paul Conrad een voorspelling over de gevolgen van de Amerikaanse betrokkenheid bij het conflict in Angola.

- 2p 28 Leg met een verwijzing naar de prent uit welke voorspelling hij hier doet.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Een bewering:

De naam detente voor de periode in de Koude Oorlog tussen eind jaren 1960 en eind jaren 1970 is juist voor de situatie binnen Europa, maar past niet bij de situatie buiten Europa.

- 4p **29** Ondersteun beide onderdelen van deze bewering telkens met een voorbeeld uit deze periode.

Twee ontwikkelingen in de jaren 1960 rond de Britse popgroep The Beatles, die werd opgericht in 1962:

- 1 The Beatles droegen er met hun uiterlijk toe bij dat lang haar onder jongeren populair werd, wat door veel ouderen in de jaren 1960 werd afgekeurd.
- 2 Een van hun nummers was de eerste grammofonplaat in Groot-Brittannië, waarvan in de voorverkoop in 1964 al één miljoen exemplaren werden verkocht.

- 2p **30** Verklaar elk van beide ontwikkelingen vanuit hetzelfde kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.